

Powoływanie, struktura i zadania Parafialnej Rady do spraw Ekonomicznych

Parafia nie jest instytucją z ustanowienia Bożego. Jest ona wytworem Kościoła historycznego, powstałym w określonym warunkach historycznych i podlega dziejowym przemianom. Zatem jej pochodzenie jest prawnokościelne. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. określa parafię jako *określoną wspólnotę wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi* (kan. 515 § 1).

Parafia musi być organizmem, który nie tylko powiela wypróbowane metody i formy pracy, lecz ma także otwierać się na wyzwania obecnego czasu. Współczesne ujęcie parafii jest ujęciem bardziej teologicznym niż jurydycznym. Zarówno nauczanie Soboru Watykańskiego II, jako i prawodawstwo posoborowe akcentują wspólnotowy wymiar parafii. Chodzi więc o kreowanie nowych lub umacnianie już istniejących w parafii struktur wspólnotowych. Należą do nich życie wspólnotowe prezbiterium parafialnego, parafialne rady oraz małe grupy religijne¹.

Przekształcanie parafii w autentyczną wspólnotę ułatwia dobre funkcjonowanie istniejących w parafii rad: Parafialnej Rady Duszpasterskiej i Parafialnej Rady do spraw Ekonomicznych. Ta ostatnia, choć z prawa powszechnego jest obligatoryjna, nadal pozostaje strukturą nie do końca wykorzystaną w polskich parafiach. II Polski Synod Plenarny zauważa, że w wielu parafiach nie funkcjonuje Parafialna Rada do spraw Ekonomicznych (PRE) lub nie w pełni spełnia swoją rolę². Ponadto parafianie często nie wiedzą o istnieniu PRE i nie znają zakresu działania tej parafialnej

¹ R. Kamiński. Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa. W: Teologia pastoralna. Red. R. Kamiński. Teologia pastoralna szczegółowa. Lublin 2002 s. 45.

² Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa. W: II Polski Synod Plenarny (1991-1999). Warszawa-Poznań nr 29, 46 s. 19, 23.

mikrostruktury³. Biorąc to wszystko pod uwagę zasadne wydaje się ukazanie podstaw prawnych PRE, zasad jej powoływania, struktury PRE, zadań oraz trudności na jakie napotyka jej funkcjonowanie.

1. Podstawy prawne Parafialnej Rady do spraw Ekonomicznych

Kościół do realizacji swojej misji potrzebuje dóbr doczesnych. Środki materialne są niezbędne do organizowania kultu Bożego, zapewnienia właściwego utrzymania duchowieństwa i innych pracowników kościelnych oraz do prowadzenia dzieł apostołatu i miłości (zob. KPK kan. 1254 § 1,2). Na początku istnienia Kościoła, majątek kościelny pozostawał w dyspozycji apostołów. Ze względów duszpasterskich i organizacyjnych powołano diakonów, którzy mieli zająć się także sprawami materialnymi. W tworzących się Kościołach lokalnych majątek kościelny znajdował się pod kontrolą i zarządem biskupa, a diakoni administrowali nim za zgodą biskupa. Z czasem wytworzyła się instytucja ekonoma, który zarządzał majątkiem z ramienia biskupa. W pierwszych wiekach Kościoła znane były także rady działające przy biskupie, które pomagały mu w zarządzaniu majątkiem kościelnym. Warto jeszcze wspomnieć o instytucji adwokatów kościelnych, których zadaniem była obrona majątków kościelnych oraz o instytucji witykusów, którzy administrowali wyodrębnioną częścią majątku kościelnego przeznaczonym na jego utrzymanie (tzw. fabryka kościoła)⁴. Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. majątkiem ściśle kościelnym miał zarządzać biskup w stosunku do kościoła katedralnego, kolegiata w przypadku kościoła kolegiackiego, w pozostałych kościołach jego rządcą. W zarządzie mieniem danego kościoła rządcy mogła pomagać rada fabryki kościoła, organ fakultatywny, powoływany przez ordynariusza. Członkami tej rady mogli być zarówno duchowni jak i świeccy, mianowani przez ordynariusza lub jego delegata. W przypadku parafii na czele rady fabryki kościoła stał proboszcz lub jego zastępca⁵.

³ Zob. E. Firlit. Parafia rzymskokatolicka w Polsce w okresie transformacji systemowej. Studium socjologiczne. Warszawa 1998 s. 131-143, 157.

⁴ Zob. X.F.G. Kościelny majątek. W: Encyklopedia kościelna. Red. M. Nowodworski. T. 11. Warszawa 1878 s. 196-203.

⁵ P. Kasprzyk, Z. Baranowski. Parafialna Rada do spraw Ekonomicznych. Przewodnik dla duszpasterzy i świeckich. Sandomierz 2001 s. 9-14.

W odniesieniu do PRE szczególne znaczenie ma nauczanie Soboru Watykańskiego II. Dokumenty soborowe nie mówią wprost o PRE, ale formułują wskazania dotyczące zarządu majątkiem kościelnym, zwracając uwagę na rolę świeckich w tej dziedzinie.

W Dekrecie o posłudze i życiu prezbiterów „*Presbyterorum ordinis*” czytamy: *Dobrami kościelnymi we właściwym znaczeniu niech kapłani zarządzają zgodnie z naturą rzeczy według norm prawa kościelnego, z pomocą – o ile to możliwe – doświadczonych świeckich* (nr 17), zaś Dekret o apostołstwie świeckich „*Apostolicam actuositatem*” zachęca świeckich, aby oddali na usługi Kościoła swoją wiedzę, usprawniając w ten sposób pracę duszpasterską, a także zarządzanie dobrami kościelnymi (nr 10). Można zatem powiedzieć, że dokumenty soborowe zawierają ogólne zalecenia dotyczące zarządzania majątkiem kościelnym, które podkreślają konieczność zaangażowania w tej dziedzinie kompetentnych katolików świeckich. Te inspiracje soborowe znajdują wyraz w Instrukcji o pasterskich zadaniach biskupów „*Ecclesiae imago*” z 1973 r., która zaleca by świeckim powierzać ważniejsze funkcje w zarządzie dobrami doczesnymi Kościoła. Biskupi powinni uformować u wiernych zmysł odpowiedzialności w zakresie dóbr materialnych Kościoła oraz zatroszczyć się o ustanowienie w parafiach odpowiednich rad zajmujących się sprawami gospodarczymi i działającymi pod nadzorem biskupa⁶.

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. *w każdej parafii powinna być rada do spraw ekonomicznych, która rządzi się nie tylko przepisami prawa powszechnego, lecz także normami wydanymi przez biskupa diecezjalnego. Wierni dobrani zgodnie z tymi normami świadczą proboszczowi pomoc w administrowaniu dobrami parafialnymi [...].* (kan. 537). PRE ma charakter organu konsultacyjnego, który ma za zadanie wpierać proboszcza w zarządzie majątkiem parafialnym. Normy kodeksowe charakteryzuje się lakonicznością i bardzo skrótowym potraktowaniem PRE. Obecny Kodeks Prawa Kanonicznego odsyła do prawa partykularnego, które ma szczegółowo regulować kwestie związane z PRE. PRE rządzą się, oprócz prawa

⁶ Zob. J. Dyduch. Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie posoborowym. Kraków 1985 s. 156-178.

powszechnego, także normami wydanymi przez biskupa diecezjalnego, lub normami wydanymi przez Konferencje Episkopatu oraz synody prowincjale i plenarne⁷.

2. Powoływanie i struktura Parafialnej Rady do spraw Ekonomicznych

Jak już wspomniano Kodeks Prawa Kanonicznego zobowiązuje do powołania PRE w każdej parafii, zarówno terytorialnej jak i personalnej. Obowiązek powołania wspomnianej rady spoczywa na proboszczu. Ze względu na wymóg szczególnej kwalifikacji członków PRE, nie powinni być oni wybierani przez parafian, lecz ustanawiani przez proboszcza, który wcześniej musi zbadać, czy spełniają konieczne warunki. PRE nie ma charakteru demokratycznie wybranego ciała reprezentatywnego lecz organu doradczego. Przepisy prawa partykularnego powinny zawierać postanowienia czy nominacje na członków PRE mają uzyskać aprobatę biskupa, czy też mają zostać zakomunikowane kurii diecezjalnej w określonym czasie.

Przepisy kodeksowe nie określają bliżej struktury PRE. Szczegółowe uregulowania znajdziemy w ustawodawstwie partykularnym - w statutach lub innych normach wydanych przez biskupa diecezjalnego. Powinna to być struktura uwzględniająca specyfikę diecezji i parafii oraz stopień skomplikowania finansów parafii. W zależności od potrzeb w ramach PRE mogą być tworzone podkomitety rady, np. budżetowy, do spraw nieruchomości, do spraw zbierania funduszy itp.⁸.

Kodeks Prawa Kanonicznego nie określa, kto ma być przewodniczącym PRE, jednak Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy świeckich w ministerialnej posłudze kapłańskiej z 1997 r. wskazuje na proboszcza⁹. On ma zawsze decydujący głos, zwołuje zebrania, ustala porządek obrad, nadzoruje poprawność spisywania protokołu itp.

Członkami PRE mogą być świeccy: kobiety i mężczyźni, zakonnice i zakonnicy, prezbiterzy, diakoni. Liczba członków PRE powinna zawierać się między 3-7 osób i być adekwatna do wielkości i aktywności gospodarczej parafii. Kandydaci

⁷ Kasprzyk, Baranowski. Parafialna Rada do spraw Ekonomicznych s. 18, 21-22, 46-48, 74.

⁸ Z. Baran. Parafialna Rada do Spraw Ekonomicznych. „Wiadomości Archidiecezjalne Lubelskie” 72:1998 nr 4 s. 768-769; Kasprzyk, Baranowski. Parafialna Rada do spraw Ekonomicznych s. 23, 27, 29.

⁹ Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów. OsRomPol 19:1998 nr 12 s. 36.

na członków PRE winni odznaczać się kompetencją w sprawach ekonomicznych i znać prawo cywilne. Ponadto powinny to być osoby uczciwe i prawe, ciszące się powszechnym zaufaniem, oddane sprawom Kościoła i odznaczające się poczuciem odpowiedzialności za dobro parafii i diecezji. Ze swojej natury PRE jest organem stałym. Do biskupa diecezjalnego należy określenie czasu kadencji tej rady. Istotną kwestią jest zagwarantowanie nieograniczonej możliwości ponownego członkostwa, co jest szczególnie ważne w małych parafiach, gdzie trudno znaleźć kompetentne osoby¹⁰.

3. Zadania Parafialnej Rady do spraw Ekonomicznych

PRE jako organ doradczy ma służyć proboszczowi pomocą w wypełnianiu obowiązków zarządcy dóbr parafialnych. Jest ona organem współzarządzającym – czyli wspierającym głównego zarządcę (proboszcza) w jego działaniach, ma zatem charakter pomocniczy i posiada jedynie głos doradczy. Głównym celem PRE jest troska i współdziałanie w administrowaniu majątkiem parafialnym oraz wsparcie proboszcza w realizacji różnorodnych prac gospodarczych. Wsparcie to jest konieczne gdyż proboszcz nie zawsze ma doświadczenie w administrowaniu dobrami materialnymi i potrzebuje porad kompetentnych osób. Chodzi także o odciążenie duchownego od spraw administracyjnych, aby bardziej mógł poświęcić się sprawom duchowym.

Do zakresu kompetencji PRE należy wyłącznie majątek kościelny, będący własnością parafii i przeznaczony na cele kościelne. W skład majątku parafialnego wchodzi dobra materialne: grunty, budynki, przedmioty, sprzęty, inwentarz oraz dobra niematerialne: dobra intelektualne¹¹.

Do najważniejszych zadań PRE należy przygotowanie zestawienia przewidywanych przychodów i wydatków w danym roku. Prawo partykularne może nakazać obowiązkowe sporządzanie budżetu i określić sposób jego przygotowania. Biskup może także nakazać, aby taki projekt był przedstawiony do zaopiniowania

¹⁰ Kasprzyk, Baranowski. Parafialna Rada do spraw Ekonomicznych s. 27-30.

¹¹ E. Przekop. Przewodnik duszpasterski według Kodeksu Jana Pawła II. Olsztyn 1990 s. 37.

Parafialnej Radzie Duszpasterskiej lub nawet całemu zgromadzeniu parafialnemu. Ponadto PRE powinna przygotować sprawozdanie ekonomiczne i przedłożyć go ordynariuszowi miejsca oraz wiernym parafii, którzy także mają prawo znać sytuację ekonomiczną parafii. Kolejnym zadaniem PRE jest czuwanie nad dobrami powierzonymi parafii, aby nie przepadły lub nie doznały jakiejś szkody. Konieczne jest tutaj podjęcie kroków w celu odpowiedniego ubezpieczania tych dóbr oraz troska, aby własność dóbr kościelnych była zabezpieczona środkami ważnymi w świetle prawa cywilnego. PRE ma także przestrzegać przepisów prawa kościelnego i państwowego albo wydanych przez fundatora, ofiarodawcę lub uprawnioną władzę, aby Kościół nie poniósł szkody wskutek nieprzestrzegania odpowiedniego prawa. Inne zadania to pobieranie skrupulatnie i we właściwym czasie dochodów z dóbr i należności oraz ich bezpieczne przechowywanie i używanie zgodnie z normami prawnymi i wola ofiarodawcy, dbanie o księgi finansowe (prowadzenie, przechowywanie, porządkowanie itd.), dbałość o wynagrodzenia dla pracowników parafii i wypełnianie zobowiązań finansowych parafii¹².

4. Trudności w funkcjonowaniu Parafialnej Rady do spraw Ekonomicznych

Trudności związane z tworzeniem i funkcjonowaniem PRE mają swoje źródło w ogólnych problemach rodzących się na styku współpracy duchownych i świeckich. Najpierw należy widzieć te, które wynikają z błędnego rozumienia Kościoła, w którym wyróżniano dwa elementy: czynny (hierarchie) i bierny (wierni). Aktywna i wiodąca rola przypadała zatem duchowieństwu i kontrastowała z biernością świeckich, traktowanych jako odbiorców zbawczego pośrednictwa kapłańskiego. Pogląd ten odrzucony i przewyżniony na poziomie teoretycznym nadal jeszcze pokutuje w praktyce, rodząc wygodne przyzwyczajenia.

Wbrew pozorom bierność i brak aktywności katolików świeckich w parafii jest wygodna, i to nie tylko dla duchownych, ale także dla samych świeckich, którzy przyzwyczajeni do „starego porządku” nie spieszą do udziału w życiu parafii, do

¹² Baran. Parafialna Rada do Spraw Ekonomicznych s. 772-773; Kasprzyk, Baranowski. Parafialna Rada do spraw Ekonomicznych s. 24-27.

decydowania o jej losach i do odpowiedzialności za nią. Często towarzyszy temu brak elementarnej wiedzy na temat życia parafii oraz znajomości zadań jakie świeccy powinni podjąć w parafii. Zdarza się, że w wyniku takiej ignorancji świeccy starają się przejąć zadania przypisane duchownym, także w dziedzinie zarządzania majątkiem parafii. Po stronie duchownych także da się zauważyć przyzwyczajenie robienia wszystkiego „po swojemu”, niemal własnymi siłami lub co najwyżej zgoda na podejmowanie pewnych inicjatyw przez świeckich, ale pod ścisłą kontrolą. Taka postawa nie pobudza świeckich do uświadamiania sobie odpowiedzialności za funkcjonowanie parafii, także za jej ekonomiczny wymiar¹³.

Kolejne trudności w powoływaniu i funkcjonowaniu PRE wynikają z wzajemnych uprzedzeń pomiędzy duchownymi i świeckimi. Rodzi to postawę dużej ostrożności. Wpływ na to mają pewne stereotypy i uprzedzenia przekazywane w niektórych środowiskach. W sytuacji polskiej dużą rolę w tej kwestii odegrały doświadczenia okresu totalitaryzmu komunistycznego, rozbudzającego podejrzliwość i nieufność. Propaganda komunistyczna usiłował zantagonizować świeckich i duchownych. Taka sytuacja nie sprzyjała aktywności świeckich, a tym bardziej ich współpracy z duchownymi na polu ekonomicznym parafii. Ci ostatni ostrożnie angażowali świeckich w życie parafii, nie chcąc ich narazić na represje ze strony władzy, a z drugiej strony często obawiali się, że wśród aktywnych świeckich mogą być przysłani przez władze komunistyczną agenci¹⁴.

Pewne trudności w funkcjonowaniu PRE mogą rodzić się w związku z działaniem w parafii Parafialnej Rady Duszpasterskiej, która wspomaga proboszcza w działalności duszpasterskiej. Są to dwa różne i autonomiczne organy, posiadają odrębne kompetencje, a Kodeks Prawa Kanonicznego nie przewiduje żadnej formy współpracy tych dwóch rad. Nie wyklucz to jednak takiej współpracy, która musi opierać się na jasnych zasadach, podziale kompetencji, aby uniknąć wszelkich niebezpieczeństw niezdrowej konkurencji i konfliktów¹⁵.

¹³ Zob. M. Fiałkowski. Świadomość podmiotowego charakteru bycia w Kościele. W: Sobór bliski Sobór daleki. Tydzień Eklezjologiczny 2001. W trosce o Kościół. T. 4. Lublin 2003 s. 86-88.

¹⁴ Zob. Obywatele Kościoła. Rozmowa ze Stanisławą Grabską. W: Dzieci Soboru zadają pytania. Rozmowy o Soborze Watykańskim II. Red. Z. Nosowski. Warszawa 1996 s. 294-295.

¹⁵ Baran. Parafialna Rada do Spraw Ekonomicznych s. 776; Kasprzyk, Baranowski. Parafialna Rada do spraw Ekonomicznych s. 32-35, 72-73.

PRE można uznać za organ, który zrodził się z wyzwań jakie stają przed współczesną parafią. Jest ona wyrazem i formą uczestnictwa świeckich w życiu parafii. PRE stwarza także płaszczyznę współpracy i współodpowiedzialności duchownych i świeckich. Jako ciało doradcze służy proboszczowi, zbierając równocześnie kompetentne osoby, które mogą ofiarować swoje zdolności, wiedzę i czas na rzecz parafii. Dzięki takim osobom proboszcz nie tylko może uzyskać kompetentne porady w dziedzinie zarządzania majątkiem parafii, ale także uzyskuje lepsze rozeznanie w sprawach parafialnych. Sprawne działanie PRE może być także korzystne w dyskusji o finansach Kościoła. Obawy przed poruszeniem tego tematu i brak precyzyjnych informacji generuje wiele nieporozumień i mitów o rzekomym bogactwie Kościoła, a szczególnie duchownych¹⁶. Świeccy zaś bardzo często nie mają pojęcia o wydatkach swej parafii. Sytuacji takiej może przeciwdziałać dobrze funkcjonująca PRE, składająca się z kompetentnych, roztropnych i oddanych Kościołowi parafian.

¹⁶ Zob. Ambona i mamona – o finansach Kościoła. „Wiadomości KAI” 8.12.2002 nr 49 s. 17-21; L. Slipek. Parafia jakiej pragnę. Warszawa 2001 s. 49-62; M. Przeciszowski. Co świecki może i powinien wynieść z Synodu. W: Oddanie i wytrwałość. Recepcja II Polskiego Synodu Plenarnego. Red. W. Góralski, H. Seweryniak. Warszawa 2004 s. 284-285.